

VRSTE REČENICA U UZORCIMA GOVORNOGA JEZIKA DJECE MLAĐE ŠKOLSKE DOBI¹

Maja Mamula
Dr. sc. Ivana Trtanj, viša asistentica
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Osijek, Hrvatska

Sažetak:

Iako se sintaksa najintenzivnije razvija između treće i pete godine, sintaktički se razvoj, doduše mnogo sporije, nastavlja i tijekom školovanja. Cilj je ovoga rada utvrditi glavne vrste rečenica koje su djeca usvojila u 2. i u 4. razredu kada se vrste rečenica još ne uče prema nastavnom planu i programu. Nadalje, želi se utvrditi postoje li individualne razlike među djecom, kao i upotrebljavaju li djeca starije dobne skupine složenije rečenične strukture od mlađe dobne skupine. Uz navedeno, naglasak u radu jest i na uporabi odnosnih rečenica jer je uporaba rečenica s umetnutim strukturama najveće dostignuće jezičnoga razvoja i njima se intenzivno ovladava tek u školskoj dobi (Balijska, Hrčica, Kuvač Kraljević, 2012.).

U istraživanju je sudjelovalo 20 djece mlađe školske dobi – osmogodišnjaci i desetogodišnjaci. Njihova ovladanost vrstama rečenica ispitana je slikovnicom 'Frog, where are you?' (Mayer 1969).

Rezultati su pokazali da djeca mlađe školske dobi proizvode različite rečenične strukture. Proizvode više složenih nego jednostavnih rečenica, a unutar složenih rečenica najzastupljenije su višestruko-složene rečenice. Od nezavisnosloženih rečenica djeca proizvode sastavne i suprotne rečenice te rečenični niz. Unutar jednostavnih najviše je proširenih rečenica. Pojavljuje se i mali broj neproširenih te svega jedna neoglagoljena rečenica.

Ključne riječi: sintaksa, sintaktički razvoj, vrste rečenica, govorni jezik

Uvod

Proučavanjem rečeničnoga ustrojstva i pravilima po kojima se riječi slažu u rečenice bavi se sintaksa. Kada govorimo o toj jezikoslovnoj disciplini i predmetu njezina proučavanja, Silić i Pranjković (2007.) navode kako se u njoj govori o trima tipovima jedinica: 1.) riječima i njihovim oblicima ako su riječi promjenjive; 2.) spojevima riječi ili sintagmemima; 3.) rečenicama. Da bi rečenice služile sporazumijevanju, riječi se moraju uklopiti u rečenicu, tj. potrebno je odabrati semantičke jedinice i urediti njihov odnos. Upravo je sintaksa jezična sastavnica koja čovjeku omogućuje izražavanje misli i osjećaja (Crystal 1996). Noviji opisi sintakse, uz tradicionalni pristup sintaksi na razini rečenici, bave se i načinima na koje se rečenice povezuju u složenije cjeline.

Dječji jezični razvoj započinje oko prve godine čime ono ulazi u fazu jednočlanih iskaza. To je faza takozvanih holofraza - kada jedna proizvedena riječ nosi više značenja ili značenje

¹ Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom *Višerazinski pristup govornom diskursu u jezičnom razvoju* (UIP-2017-05-6603)

jednoga iskaza ovisno o djetetovim potrebama i kontekstu. Tomasello (2000) objašnjava holofraze kao jedan lingvistički simbol koji funkcionira kao cjelovit iskaz. Tvrdi da one nastaju kada dijete, u želji da komunicira s odraslima, pokušava u cijelosti ponoviti, odnosno reproducirati iskaze koje je čulo, ali se rezultat najčešće svodi na uspješno reproduciranje samo jednoga elementa iskaza odraslih (npr. *To!* u značenju *Ja želim to.* ili *Medo?* u značenju *Gdje je medo?*). U takvim izrazima ne postoji nikakvo obilježavanje sintaktičkih funkcija, a prema Tomasellu (2006.) takvo se jezično komuniciranje pojavljuje u dobi od 14 mjeseci. Tijekom vremena u djetetovu govoru počinju se pojavljivati i višечlane kombinacije, a pretpostavlja se da ih dijete stvara spajanjem jednočlanih holofraza od kojih je jedna sastavnica osovina (prema Tomasellu 2006. takva se sastavnica naziva *pivot*) koja izražava funkciju iskaza, a druga je samo dopuna (npr. *Neću sok; Neću to* u kojima je *Neću* osovina, a *sok, to* čine dopune). Takve kombinacije riječi imaju istu ulogu kao i holofraze, a od njih se razlikuju samo malo gramatičnijom strukturom, dakle one posjeduju određenu unutarnju složenost i barem jedno prazno mjesto koje mogu popuniti različite leksičke jedinice. Tomasello (2006.) tvrdi da ni u toj fazi jezičnoga razvoja, koja nastupa u dobi od približno 18 mjeseci, ne postoji nikakvo obilježavanje sintaktičkih funkcija. Kao sljedeći razvojni stupanj u usvajanju jezika Tomasello (2006.) navodi pojavljivanje konstrukcija vezanih uz pojedini jezični element (engl. *item-based construction*), a najčešće je riječ o konstrukcijama vezanim uz glagol (engl. *verb-island construction*). Te konstrukcije počivaju na konkretnim primjerima koje dijete najčešće čuje i rabi. Na osnovi tih primjera dijete izgrađuje i upotrebljava za svaki glagol jedinstveni skup iskaznih shema (engl. *utterance-level schemas*), a tijekom vremena, kako se uporaba jezika razvija, svaki se glagol počinje upotrebljavati u novim iskaznim shemama, ali neovisno o tome kakav je tijek razvoja uporabe drugih glagola. To se razdoblje pojavljuje u dobi od približno 18 do 20 mjeseci, a obilježavanje sintaktičkih funkcija eksplicitno je za pojedine članove iskaza, ali i u potpunosti ovisno o elementu koji služi kao osovina (*pivot*) iskaza (Tomasello, 2006). Smatra se da djeca između treće i četvrte godine usvajaju osnove materinskoga jezika, što znači usvojenost temeljnih odrednica na svim jezičnim razinama čime jezik postaje glavno i najvažnije sredstvo komunikacije (Kuvač Kraljević, Kologranić Belić 2015.).

Uz govorni jezik, koji je u predškolskom razdoblju jedini ulazni jezik, za djecu je školske dobi u daljnjem jezičnom razvoju iznimno važan i pisani jezik. Djeca automatiziraju vještinu čitanja i pisanja te im upravo uspješnost u tim vještinama omogućuje razvoj individualizacije u njihovu jeziku tijekom osnovnoškolskoga obrazovanja (Nippold 2007.). Djeca polaskom u školu napreduju i u leksičkom razvoju – rječnik im postaje bogatiji i apstraktniji. Osim što je takav rječnik bolje organiziran, očituje se i u bržim i točnijim prizivanjima riječi (Kuvač Kraljević, Olujić 2015.). U školskoj su dobi djeca uspješnija u razumijevanju i proizvodnji sintaktičkih struktura niske čestotnosti. Nippold (2007) tvrdi da je za rani sintaktički razvoj karakteristično usvajanje novih sintaktičkih struktura, dok kasniji sintaktički razvoj podrazumijeva sposobnost kombiniranja postojećih i već usvojenih struktura u dulje višestrukosložene rečenice. Razvoj sintakse važan je za djecu jer im omogućuje kombiniranje različitih riječi i proizvodnju duljih iskaza kojima mogu izraziti svoje želje i mišljenja. Iako se sintaksa najintenzivnije razvija između treće i pete godine, taj se razvoj, doduše mnogo sporije, nastavlja i tijekom školovanja te u adolescentskoj i odrasloj dobi (Nippold i sur., 2005). U pragmatičkom razvoju uočava se porast jezične socijalizacije – razvijaju se vještine i znanja potrebna za prilagodbu različitih registara u komunikaciji. Najveće se promjene u jezičnom razvoju djece školske dobi događaju u sintaksi, leksikonu i pragmatici (Kuvač Kraljević, Olujić 2015.).

ISTRAŽIVANJA RAZVOJA SINTAKSE

Istraživanju usvajanja jezika posljednjih se godina pridaje velika pozornost, no ne postoji mnogo istraživanja koja se bave sintaktičkim razvojem djece. Više od sintaktičkoga razvoja

istražuje se usvajanje morfologije i morfosintakse (Radić Tatar 2013.). Sintaksa je još uvijek nedovoljno istraženo jezično područje, ali ipak postoje značajni radovi u kojima su se autori bavili istraživanjem upravo toga područja.

Arapović i Kuvač (2003.) istražile su sintaktički razvoj djece u dobi od 4, 2 do 7 godina. Uzorak ispitanika bilo je 51 dijete s posebnim jezičnim teškoćama te desetero djece urednoga jezično-govornog razvoja. Namjera im je bila utvrditi kako djeca s posebnim jezičnim teškoćama i djeca urednoga jezično-govornog razvoja oblikuju rečenice u pripovjednom diskursu. Cilj je njihova rada bio ispitati sintaksu i utvrditi njezina obilježja te morfološke pogreške koje su se javljale pri stvaranju sintaktičkih ustrojstava u te djece. Osim što su autorice iznijele postotak tvorenih pojedinih vrsta rečenica, zaključile su kako uspješnost ostvarivanja pripovjednoga teksta kod djece bez posebnih jezičnih teškoća ne ovisi toliko o vrsti diskursa te da je prisutna ujednačenost u proizvodnji različitih rečeničnih ustrojstava (Arapović, Kuvač 2003.).

Balija i sur. (2012.) ispitivale su proizvodnju odnosnih rečenica, a uzorak njihovih ispitanika činila su djeca mlađe školske dobi. Autorice navode kako je ispitivanje pokazalo da između djece s posebnim jezičnim teškoćama i djece urednoga jezično-govornog razvoja postoji razlika u stvaranju odnosnih rečenica. Ta se razlika odnosi na sposobnost proizvodnje obiju vrsta odnosnih rečenica: djeca s posebnim jezičnim teškoćama imaju velike poteškoće u stvaranju odnosnih rečenica, a te su poteškoće posebno izražene u tvorenju odnosnih rečenica s pomakom iz objektnoga položaja. Dodaju i da se složeno ustrojstvo odnosnih rečenica nikako potpuno ne usvaja u predškolskome razdoblju (Balija i sur. 2012.).

Radić Tatar (2013.) opisuje istraživanje koje su provele Lice i sur. (2010.). Kako navodi Radić Tatar (2013.), autorice su uspoređivale uporabu vrsta rečenica djece s posebnim jezičnim teškoćama i djece urednoga jezičnog razvoja u dobi od 6,6 do 7,4 godine. Iznijele su sljedeće rezultate: ispitanici urednoga jezičnog razvoja proizveli su najviše jednostavnih rečenica, nešto manje složenih i vrlo malo neoglagoljenih rečenica, najviše je proizvedeno jednostavnih proširenih te nezavisnosloženih rečenica, dok se rečenični niz nije pojavljivao. U kratkom opisu toga istraživanja ne nalaze se podatci o rezultatima ispitanika s posebnim jezičnim teškoćama. Radić Tatar (2013.) željela je utvrditi koje vrste rečenica proizvode pripovijedajući djeca predškolske dobi te koliki je njihov udio među svim proizvedenim rečenicama. Uzorak ispitanika u tome istraživanju činilo je petnaestero djece urednoga jezičnog razvoja u dobi od 6,1 do 7,5 godina. Kao rezultate autorica navodi sljedeće: djeca predškolske dobi dovoljno su ovladala sintaksom hrvatskoga jezika, predškolska djeca najčešće su proizvodila složene rečenice (među njima najviše nezavisnosložene), a najzastupljenije rečenice među zavisnosloženima bile su objektne. Na kraju rada autorica ističe kako postoji potreba za daljnjim istraživanjem toga područja. Trtanj i Kuvač Kraljević (2017) primjenjujući u svom istraživanju jezične mjere kojima se međuostalima mjeri sintaktička složenosti, analizirale su mikrostrukturu pripovjednoga diskursa djece u predškolskoj i školskoj dobi. Rezultati su toga istraživanja pokazali da mjere sintaktičke složenosti nemaju diskriminativnu ulogu u razdoblju do automatizacije jezika.

Cilj je ovoga rada utvrditi glavne vrste rečenica koje su djeca usvojila u 2. i u 4. razredu kada se vrste rečenica još ne uče prema nastavnom planu i programu. Nadalje, želi se utvrditi postoje li individualne razlike među djecom, kao i upotrebljavaju li djeca starije dobne skupine složenije rečenične strukture od mlađe dobne skupine. Uz navedeno, naglasak u radu jest i na uporabi odnosnih rečenica jer je uporaba rečenica s umetnutim strukturama najveće dostignuće jezičnoga razvoja i njima se intenzivno ovladava tek u školskoj dobi (Balija, Hržica, Kuvač Kraljević, 2012.).

VRSTE REČENICA U HRVATSKOM JEZIKU

Silić i Pranjković (2007: 183) sintaksu definiraju kao dio gramatike u kojem se proučavaju odnosi među jedinicama u nizu, tj. odnosi među riječima i njihovim oblicima, odnosi među spojevima riječi, odnosi među rečenicama (surečenicama ili klauzama) u složenoj rečenici te odnosi među rečenicama u tekstu. Nadalje, autori navode kako je važno gramatičko svojstvo rečenice *članjivost*, a ona se odnosi na mogućnost članjenja rečenice na dijelove koji su u gramatičkim odnosima. Ti se odnosi nazivaju *gramatičkim ustrojstvom rečenice*, a dijelovi na koje se rečenica može članiti nazivaju se *članovima rečeničnoga ustrojstva*. Subjekt, predikat, objekt i priložna oznaka mogu stajati samostalno i nazivaju se *samostalnim članovima rečenice*. Ti rečenični članovi čine osnovno rečenično ustrojstvo, makar rečenica ne mora uvijek sadržavati sve te članove. Atribut i apozicija ne mogu stajati samostalno, pa se oni nazivaju *nesamostalnim članovima rečenice*. Sastav je jedan od kriterija po kojima se rečenice svrstavaju u određene skupine, a po njemu se rečenice dijele na jednostavne i složene.

Jednostavna rečenica može sadržavati samo predikat, zatim predikat i još koji član ili sve članove rečeničnoga ustrojstva. Predikat je nositelj rečeničnoga ustrojstva. Silić i Pranjković (2007.) navode kako u jednostavnim rečenicama osnovno rečenično ustrojstvo može činiti sam predikat ili predikatni skup te odnos između predikata i subjekta, stoga jednostavne rečenice dijele na *neraščlanjene* ili *jednočlane* te *raščlanjene* ili *dvočlane*. U neraščlanjenim (jednočlanim) rečenicama temeljno je rečenično ustrojstvo samo predikat ili predikatni skup (*Sniježi.*), a u raščlanjenim (dvočlanim) rečenicama uspostavlja se odnos između predikata i subjekta (*Jakov pjeva.*). Raščlanjene ili dvočlane rečenice dalje se mogu proširiti samostalnim ili nesamostalnim članovima rečeničnoga ustrojstva, npr. *Lovro čita.*; *Lovro čita knjigu.* (subjekt + predikat + objekt); *Lovro čita knjigu u sobi.* (subjekt + predikat + objekt + priložna oznaka); *Dječak Lovro čita knjigu u sobi.* (apozicija + subjekt + predikat + objekt + priložna oznaka); *Dječak Lovro čita zanimljivu knjigu u sobi.* (apozicija + subjekt + predikat + atribut + objekt + priložna oznaka).

Složena se rečenica sastoji od dviju ili više jednostavnih rečenica. Rečenice od kojih je nastala složena rečenica nazivaju se *ishodišne*, a kada su ishodišne rečenice sklopljene u novu rečenicu, one se unutar nje nazivaju *surečenicama* (Težak, Babić 2009.). U složenu se rečenicu jednostavne sklapaju pomoću veznika ili bez njih, stoga se razlikuju sljedeći načini sklapanja (Silić, Pranjković 2007.):

- sklapanje povezivanjem (*Jakov je stigao, ali se ona nije javljala.*)
- sklapanje uvrštavanjem (*Jakov je učinio što je i obećao.*)
- asindetsko sklapanje ili sklapanje bez veznika (*Jakov je stigao, ona se nije javljala.*).

Asindetskim (bezvezničkim) sklapanjem i povezivanjem nastaju nezavisnosložene, a uvrštavanjem zavisnosložene rečenice.

Nezavisnosložene rečenice jesu one rečenice u kojima surečenice nisu ovisne jedna o drugoj. U takvim rečenicama jedna surečenica ne postaje dijelom druge, što znači da svaka zadržava posebno rečenično ustrojstvo (Silić, Pranjković 2007.). Nezavisnosložene rečenice sklopljene bez veznika (nizanjem) nazivaju se bezvezničke ili asindetske rečenice, no uobičajen je naziv za takve rečenice rečenični niz (Težak, Babić 2009.). Vezničke ili sindetske rečenice nastale su sklapanjem pomoću veznika (povezivanjem) te se dijele na: sastavne, rastavne, suprotne, isključne i zaključne.

Zavisnosložene rečenice one su u kojoj je jedna surečenica dio gramatičkoga ustrojstva druge surečenice. Surečenica kojoj druga služi kao dio gramatičkoga ustrojstva zove se glavna rečenica, dok se surečenica koja o glavnoj ovisi kao dio rečeničnoga ustrojstva naziva zavisna rečenica (Težak, Babić 2009:260). Zavisna surečenica može se uklopiti na mjesto svakoga rečeničnog dijela, dakle u glavnu se surečenicu može uklopiti kao subjekt, predikat, objekt, atribut ili priložna oznaka. Iz toga Ham (2002.) zaključuje kako se zavisne surečenice prema mjestu uklapanja u glavnu mogu podijeliti na subjektne, predikatne, objektne, atributne i priložne.

Višestrukosložena rečenica jest rečenica sastavljena od triju ili više nezavisnih ili zavisnih surečenica. Rečenica s neizrečenim ili skrivenim subjektom (*Učim i pijem kavu.*) rečenica je u kojoj subjekt nije posebno izrečen, nego je određen osobom predikatnoga glagola (Težak i Babić 2009.). Subjekt se prepoznaje iz predikata te je nepotrebno posebno ga izricati u rečenici. Besubjektne rečenice (*U gradu se priča o svakakvim lažima.*) jest ona koja nema subjekt. Predikat nije otvorio mjesto za subjekt, što znači da se uz njega ne može postaviti riječ u nominativu. Predikat u besubjektne rečenice ne izriče predikatno obilježje osobe kao u rečenice sa subjektom te se takav predikat naziva neosobni predikat, a onda se i rečenice s takvim predikatom nazivaju neosobne rečenice (Ham 2002.). Težak i Babić (2009.) neoglagoljene ili bezglagolske rečenice (*Vatra!*) opisuju kao rečenice u kojima nije izrečen glagolski dio predikata te napominju da se u starijim gramatikama takve rečenice nazivaju još i *eliptične* ili *krnje*.

METODOLOGIJA RADA

Pretpostavke

Istraživanjem se želi odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Proizvode li djeca mlađe školske dobi više jednostavnih ili složenih rečenica?
2. Koja je podvrsta složenih rečenica najzastupljenija kod djece mlađe školske dobi?
3. Proizvode li djeca mlađe školske dobi odnosne rečenice?
4. Postoje li razlike u zastupljenosti pojedinih vrsta/podvrsta rečenica između osmogodišnjaka i desetogodišnjaka?

S obzirom na pitanja koja su prisutna u ovome istraživanju, postavljene su sljedeće pretpostavke:

P1: Djeca mlađe školske dobi proizvode više složenih nego jednostavnih rečenica.

P2: Od svih podvrsta složenih rečenica djeca mlađe školske dobi najviše proizvode zavisnosložene rečenice.

P3: Djeca mlađe školske dobi proizvode odnosne rečenice prilikom pripovijedanja.

P4: Kod desetogodišnjaka je veća zastupljenost zavisnosloženih i višestrukosloženih rečenica nego kod osmogodišnjaka.

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika činilo je 20 školske djece. Ispitanici su polaznici dviju osječkih osnovnih škola. Dobne skupine čine osmogodišnjaci i desetogodišnjaci. Ispitivanje je obuhvatilo jednak broj osmogodišnjaka i desetogodišnjaka, odnosno po deset ispitanika iz svake dobne skupine.

Tablica 1. Dobna raspodjela ispitanika

	8 godina	10 godina
N	10	10
dobna granica	8,02 – 8,55	10,02 – 10,53
prosječna dob	8,29	10,28

Istraživački materijal

Ispitivanje je provedeno uporabom slikovnice *Frog, where are you?* (Mayer, 1969.) koja sadrži 24 crno-bijele slike bez teksta i govori o dječaku, psu i žabi. Ocjenjuje se dobrim materijalom za dobivanje uzorka dječjega jezika zato što ne sadrži tekst, a time pruža bogat kontekst za jezično izražavanje. Primjenjuje se u različitim istraživanjima jezičnoga razvoja u mnogim jezicima.

Način ispitivanja

Svako je dijete ispitano pojedinačno i svima su dane jednake upute: „*Ovo je slikovnica. Ona govori od dječaku (pokazan na naslovnici), psu (pokazan) i žabi (pokazana). Najprije želim da prelistaš cijelu slikovnicu i pogledaš slike. Obrati pozornost na svaku sliku koju vidiš pa ćeš mi nakon toga ispričati priču.*“ Dakle, najprije je dijete trebalo samo pogledati slikovnicu, a potom ispričati priču uz ponovno gledanje slikovnice. Tijekom pričanja priče ispitivač nije smio pomagati ili komentirati dječje pripovijedanje, već je svoju povratnu informaciju djetetu trebao svesti samo na neutralne komentare koji ne pomažu djetetu i ne utječu na strukturiranje priče (*Aha! Izvrsno!, Još nešto?, I?, U redu., Da!*).

Sva su djeca snimljena tonski, a potom su tonski zapisi transkribirani u programskom paketu CHAT i analizirani u programskom paketu CLAN. Tonski zapisi transkribirani su oslanjajući se na intonaciju i stanku.

REZULTATI I RASPRAVA

Vrste rečenica uporabljenih u pripovjednom diskursu

U ovom poglavlju donosi se prikaz vrsta rečenica koje djeca mlađe školske dobi češće rabe te kojom se podvrstom složenih rečenica najčešće služe. Postavljena je pretpostavka kako djeca mlađe školske dobi (dvije ispitivane skupine zajedno) rabe više složenih nego jednostavnih rečenica, a unutar složenih rečenica najzastupljenije su zavisnosložene rečenice.

Tablica 2. Broj pojedinih vrsta i podvrsta rečenica uporabljenih tijekom pripovijedanja

Jednostavne rečenice	111	Proširene	100							
		Neproširene	11							
Neoglagoljene rečenice	1									
Složene rečenice	316	Nezavisnosložene	126	Sastavne	77					
				Suprotne	38					
				Rečenični niz	11					
		Višestrukosložene	148							
		Zavisnosložene	42	Prema mjestu uklapanja		Prema značenju				
				Priložne		27	Vremenske	16		
							Načinske	1		
							Uzročne	5		
							Namjerne	5		
		Objektne		11						
Atributne		4								

U ovome su istraživanju ispitanici upotrijebili ukupno 428 rečenica. Pojavile su se tri podvrste složenih rečenica: nezavisnosložene, zavisnosložene i višestrukosložene. Promatrajući samo nezavisnosložene rečenice, uočava se kako su se u istraživanju pojavile samo tri podvrste: sastavne rečenice, suprotne rečenice i rečenični niz. Tim su redoslijedom prema njihovom broju i zastupljene unutar nezavisnosloženih rečenica: sastavnih je rečenica više od dvostruko u odnosu na suprotne, dok je suprotnih više od trostruko u odnosu na rečenični niz. Tijekom pripovijedanja javljale su se tri podvrste zavisnosloženih rečenica: priložne, objektne i atributne. Zabilježene su sljedeće podvrste priložnih rečenica: vremenske, načinske, uzročne i namjerne. Višestrukosložene rečenice najzastupljenija su podvrsta složenih rečenica. Iz tablice 2. vidljivo je kako je složenih rečenica gotovo tri puta više nego jednostavnih. Unutar jednostavnih najviše je proširenih rečenica. Pojavljuje se i mali broj neproširenih te svega jedna neoglagoljena rečenica.

Jednostavne rečenice

Zastupljenost jednostavnih rečenica u ukupnoj proizvodnji tijekom pripovijedanja jest 25,93 % (tablica 3.). To je očekivan rezultat jer već petogodišnjaci, kako navodi Radić Tatar (2013.), uspješno proizvode različite vrste složenih rečenica, stoga je očekivano kako će djeca mlađe školske dobi više rabiti složene rečenice.

Tablica 3. Zastupljenost pojedinih vrsta i podvrsta rečenica u ukupnoj uporabi ispitanika (izraženo u postotcima)

Jednostavne rečenice	25,93%	Proširene	23,36%						
		Neproširene	2,57%						
Neoglagoljene rečenice	0,23%								
Složene rečenice	73,83%	Nezavisnosložene	29,44%	Sastavne	17,99%				
				Suprotne	8,88%				
				Rečenični niz	2,57%				
		Višestrukosložene	34,58%						
		Zavisnosložene	9,81%	Prema mjestu uvrštavanja		Prema sadržaju uvrštavanja			
				Priložne	6,31%	Vremenske	3,74%		
						Načinske	0,23%		
						Uzročne	1,17%		
						Namjerne	1,17%		
				Objektne	2,57%				
Atributne	0,93%								

Dobiveni podatci pokazuju kako su ispitanici tvorili vrlo malo neproširenih rečenica (primjer 1.), dok se najveći postotak proizvodnje jednostavnih rečenica odnosi na proširene (oko 23%). Neke su proširene rečenice osim subjekta i predikata imale samo jedan član rečeničnog ustrojstva (primjeri 2. i 3.), a neke su sadržavale više njih (primjer 4.).

- (1.) A. K. (10 g.): pas je pao.
- (2.) D. L. (10 g.): dečko je pao u močvaru. (subjekt + predikat + priložna oznaka)
- (3.) M. S. (8 g): dječak je dozivao žabu. (subjekt + predikat + objekt)
- (4.) D. L. (10 g.): pas je gurnuo glavu u staklenku. (subjekt + predikat + objekt + priložna oznaka)

Složene rečenice

Ispitanici su najviše rabili složene rečenice. Najveći postotak složenih rečenica u ukupnoj proizvodnji imaju višestruke rečenice (oko 35%), a upravo je ta podvrsta rečenica općenito najzastupljenija u cjelokupnoj rečeničnoj proizvodnji (vidi tablicu 3.). Nezavisnosložene rečenice prisutne su u nešto manjem postotku (oko 29%) nego višestrukosložene, ali su se pojavljivale tri puta češće nego zavisnosložene rečenice kojih je oko 10%.

Detaljnija analiza zastupljenosti pojedinih podvrsta složenih rečenica bit će razrađena u sljedećim potpoglavljima.

Nezavisno složene rečenice

Kao što je već ranije spomenuto, ispitanici su u pripovijedanju izricali sastavne i suprotne rečenice te rečenični niz (tablica 4.).

Tablica 4. Zastupljenost pojedinih podvrsta nezavisno složenih rečenica

Vrsta nezavisnosloženih rečenica	Broj	Udio podvrste u nezavisnim rečenicama	Udio podvrste u ukupnoj jezičnoj uporabi
Sastavne	77	61,11%	17,99%
Suprotne	38	30,16%	8,88%
Rečenični niz	11	8,73%	2,57%

Ispitanici su tijekom pripovijedanja najviše sklapali rečenice povezivanjem. Najviše je upotrijebljeno sastavnih (oko 61%) i suprotnih rečenica (oko 30%). Sastavne su rečenice najčešće sklapane veznicima *i* i *pa* (primjeri 5. i 6.).

(5.) E. P. (8 g.): jednog je dana dječak prije spavanja ulovio žapca i stavio ga u staklenku.

(6.) D. G. (8 g.): pas [/] pas je pao dječaku <na s> [//] na trbuh pa mu se popeo na glavu.

U suprotnim rečenicama najčešće upotrijebljeni veznici jesu *a* i *ali* (primjeri 7. i 8.).

(7.) D. G. (8 g.): sova je napadala dječaka a dječak se penjao po kamenu.

(8.) N. L. (10 g.): i na kraju su pali s litice ali to nije baš slavno završilo.

Zabilježene su i rečenice sklopljene bez veznika (rečenični niz), a udio takvih rečenica unutar nezavisno složenih je oko 9%. Primjerom 9. prikazan je jedan rečenični niz.

(9.) D. Š. (10 g.): pas je pao <niz> [//] kroz prozor staklenka se razbila dječak je uzeo psa.

Zavisnosložene rečenice

Tablica 5. Zastupljenost pojedinih podvrsta zavisnosloženih rečenica

Vrsta zavisnosloženih rečenica	Broj	Udio podvrste u zavisnim rečenicama	Udio podvrste u ukupnoj jezičnoj uporabi
Vremenske	16	38,10%	3,74%
Objektne	11	26,19%	2,57%
Uzročne	5	11,90%	1,17%
Namjerne	5	11,90%	1,17%
Atributne	4	9,52%	0,93%
Načinske	1	2,38%	0,23%

Među zavisnosloženim rečenicama osmogodišnjaci i desetogodišnjaci najviše su izricali vremenske (16) i objektne (11) rečenice (tablica 5.). Udio vremenskih i objektnih rečenica u ukupnom broju zavisno složenih rečenica veći je od 60%. Slijede uzročne i namjerne rečenice kojih je po pet (oko 12%), atributne su četiri rečenice (oko 10%), a uporabljena je samo jedna načinska rečenica (oko 2%). Veći broj tih podvrsta zastupljen je unutar višestrukosloženih rečenica. Kada se zavisno složene rečenice izrečene tijekom pripovijedanja promatraju kao priložne, objektne i atributne, odnosno prema mjestu uklapanja, moguće je uočiti kako je priložnih rečenica više nego objektnih i atributnih zajedno.

Oko 64% zavisnosloženih rečenica čine priložne rečenice (vremenske, uzročne, namjerne i načinske), objektnih je rečenica oko 26%, a nešto manje od 10% čine atributne rečenice. U primjerima od 10. do 13. navedene su neke zavisnosložene rečenice iz ovoga istraživanja.

A) priložne (vremenska i uzročna):

B)

(10.) B. B. (10 g.): kada je izletilo [*] mnogo pčela dječak se popeo na drvo.

(11.) E. P. (8 g.): zbog toga što je dječak odlučio pustiti žapca u prirodu poklonili su mu jednog malog žapca.

C) objektna:

(12.) D. B. (8 g.): dječak je psu rekao da bude tiho.

D) atributna:

(13.) E. P. (8 g.): <za> [//] zatim je jelen krenuo prema velikom brdu [*] gdje je rijeka [*].

Odnosne rečenice

U ovom je potpoglavlju prikazano jesu li u pripovijedanju djece mlađe školske dobi zastupljene odnosne rečenice. Pretpostavlja se da djeca mlađe školske dobi rabe i odnosne rečenice prilikom pripovijedanja.

Uzimajući u obzir rezultate istraživanja obiju dobnih skupina, osmogodišnjaci su uporabili veći broj odnosnih rečenica nego desetogodišnjaci. Čak jedanaestero ispitanika nije uporabilo niti jednu odnosnu rečenicu. Izrečene odnosne rečenice pojavljivale su se kao zavisnosložene rečenice, ali i unutar višestrukosloženih rečenica. Ispitanici su u pripovijedanju izricali odnosne atributne rečenice, a u primjerima od 14. do 17. vidljivo je koja su vezna sredstva uporabili u odnosnim rečenicama pri pripovijedanju.

A) odnosne zamjenice:

(14.) D. B. (8 g.): <jedne noći> [/] jedne noći dječak i njegov pas gledali su žabu koja je bila u staklenci.

(15.) D. B. (8 g.): dječak je pogledao u čizmu <a pas> [/] a pas u vazu [*] <u kojoj je bio> [//] <u kojoj> [/] u kojoj je bila žaba.

B) prilozi:

(16.) K. P. (8 g.): i tražio ju je posvuda i <pas je čak morao> [//] pas je čak gledao u cipele [*] i tamo na mjestu gdje je on bio.

(17.) L. S. (8 g.): onda je htjeo [*] pogledati <u ri> [//] u rupu a pas je gledao <koš> [//] košnicu ovaj gdje su bile pčele.

Odnosne rečenice relativno su slabo zastupljene u pripovijedanju djece mlađe školske dobi. Zaključak proizlazi iz rezultata ovoga istraživanja: čak sedam od deset ispitanih desetogodišnjaka nije se služilo odnosnim rečenicama tijekom pripovijedanja. Balića i sur. (2012.) u svojem istraživanju zaključile da se složena struktura odnosnih rečenica nikada potpuno ne usvaja u predškolske razdoblje. Rezultati toga istraživanja pokazali su da ispitanici urednoga

jezično-govornog razvoja u mlađoj školskoj dobi imaju poteškoća u uporabi odnosnih rečenica. Trtanj (2018.) je, istražujući diskursno-pragmatičku funkciju odnosnih rečenica u dječjem pripovijedanju, došla do zaključka da djeca odnosne rečenice u pripovijedanju većinom upotrebljavaju kako bi u priču smjestila nove referente. Ta je diskursna funkcija najčešća u šestogodišnjaka i osmogodišnjaka, dok je kod osmogodišnjaka jednako često upotrebljavana i funkcija smještanja starih referenata u priču. Najzastupljenija pripovjedna funkcija u objema skupinama jest funkcija predstavljanja glavnoga lika, što se može opravdati uporabom početne rečenice *Bio jednom jedan* koja je idealan kontekst za odnosne strukture. Razvojno gledajući, Trtanj zaključuje da osmogodišnjaci u svom pripovijedanju, za razliku od šestogodišnjaka, odnosnim rečenicama označuju više različitih diskursno-pragmatičkih funkcija.

Višestrukosložene rečenice

Za razliku od istraživanja predškolske djece koje je provela Radić Tatar (2013.) u čijem je korpusu najčešće zabilježena uporaba jednostavnih proširenih rečenica, u ovom su istraživanju ispitanici (djeca mlađe školske dobi) najčešće rabili složenija rečenična ustrojstva, odnosno višestrukosložene rečenice (vidi tablicu 4.). Može se zaključiti kako su djeca mlađe školske dobi već usvojila sintaktička ustrojstva te ih je većina sposobna kombinirati u višestrukosložene rečenice. Rečenice kojima su se ispitanici služili u ovome istraživanju bile su sastavljene od tri surečenice (primjer 18.), ali i od većega broja surečenica (primjer 19.).

(18.) N. L (10 g.): na kraju on je shvatio (glavna) da se popeo na jelena (objektna) pa se sakrio među kamenje (sastavna).

(19.) D. G. (8 g.): dječak je pogledao sve žabe (glavna) i vidio je (sastavna) da je jedna žaba njegova (objektna) i zahvalio se njegovoj [*] obitelji (sastavna) jel [*] mu je ona <dozvol> [//] dozvolila (uzročna) <da> [x3] uzme natrag svoju žabu (objektna).

Neoglagoljene rečenice

U istraživanju je zabilježena samo jedna neoglagoljena rečenica (primjer 20.).

(20.) M. S. (8 g.): dvije žabe i male žabice.

Istraživanje koje su provele Arapović i Kuvač (2003.) pokazalo je kako djeca urednoga jezično-govornog razvoja u dobi od četiri do šest godina prilikom pripovijedanja najviše proizvode neoglagoljene (eliptične) rečenice (39% u ukupnoj proizvodnji), ali i da je kod te djece prisutna ujednačenost u vrstama rečenica koja će u idućem razvoju dovesti do prevladavanja složenih nad eliptičnim vrstama.

Lice i sur. (2010. prema Radić Tatar 2013.) u rezultatima svojega istraživanja navode kako djeca urednoga jezično-govornog razvoja u dobi od 6,6 do 7,4 godine rabe vrlo malo neoglagoljenih rečenica (2,71%).

Dobiveni rezultati u ovom istraživanju, koje obuhvaća starije ispitanike nego što su oni navedenim dvama istraživanjima, pokazuju kako je kod djece mlađe školske dobi doista vidljiva prednost složenih vrsta rečenica koju su istaknule Arapović i Kuvač (2003.), a takvi su rezultati bili i očekivani.

Pojedinačne razlike

U tablici 6. navedene su vrste rečenica svakoga ispitanika, od onoga koji je izrekao najmanji broj rečenica do ispitanika koji je ukupno proizveo najviše rečenica. Podatci su o osmogodišnjacima osjenčani.

Ispitani osmogodišnjaci i desetogodišnjaci uporabili su najmanje 14, a najviše 28 rečenica te je iz tog podatka vidljivo kako je najveći broj rečenica dvostruko veći od najmanjega broja

rečenica. Medijan ukupnoga broja rečenica po ispitaniku je 23,5. To znači da je barem 50% ispitanika proizvelo broj rečenica koji je manji od 23,5 ili jednak 23,5, odnosno da je barem

50% ispitanika proizvelo broj rečenica koji je veći od 23,5 ili jednak 23,5. Mod ukupnoga broja rečenica po ispitaniku ima dvije vrijednosti (15 i 25) i obje se vrijednosti pojavljuju po četiri puta. Te dvije vrijednosti označavaju ukupne brojeve rečenica po ispitaniku koji su se najčešće javljali.

Tablica 6. Broj pojedinih vrsta rečenica po ispitaniku

Oznaka ispitanika	Broj rečenica	JNR	JPR	JNR i JPR	NR	NSR	ZSR	VSR	USR
Is19	14	0	4	4	0	3	0	7	10
Is4	15	3	4	7	0	8	0	0	8
Is5	15	0	2	2	0	2	0	11	13
Is8	15	0	0	0	0	5	0	10	15
Is15	15	0	1	1	0	4	1	9	14
Is2	17	0	5	5	0	5	2	5	12
Is18	19	0	0	0	0	3	4	12	19
Is20	20	0	4	4	0	6	1	9	16
Is3	21	0	3	3	0	3	5	10	18
Is17	23	0	5	5	1	8	3	6	17
Is7	24	2	7	9	0	10	2	3	15
Is10	24	0	7	7	0	10	2	5	17
Is14	24	1	5	6	0	7	1	10	18
Is1	25	1	12	13	0	10	1	1	12
Is12	25	1	7	8	0	9	5	3	17
Is13	25	0	4	4	0	7	3	11	21
Is16	25	0	4	4	0	4	8	9	21
Is9	26	2	7	9	0	8	2	7	17
Is6	28	0	12	12	0	9	0	7	16
Is11	28	1	7	8	0	5	2	13	20
RASPON	14-28	0-3	0-12	0-13	0-1	2-10	0-8	0-13	8-21
MOD	15 25	0	4 7	4	0	3 5 8 10	0 2	7 9 10	17
MEDIJAN	23,5	0	4,5	5	0	6,5	2	8	16,5

*Is = ispitanik

Najmanji broj rečenica proizveo je ispitanik iz dobne skupine osmogodišnjaka, dok su najveći broj rečenica proizveli po jedan ispitanik iz svake dobne skupine. Ispitanik s najmanjim brojem rečenica (*Is19*) izrekao je u pripovijedanju sedam višestrukosloženih rečenica, a to je čak 50% od ukupnoga broja rečenica koje je uporabio. *Is8* proizveo je relativno mali broj rečenica (15), a od tih rečenica nijedna nije jednostavna, već su sve nezavisnosložene i višestrukosložene rečenice. Slična je statistika i kod ispitanika *Is18*. On također nema nijednu jednostavnu rečenicu, ali su kod njega zastupljene sve vrste složenih rečenica. Svi ispitanici osim *Is8* i *Is18* uporabili su najmanje jednu jednostavnu rečenicu. Dva ispitanika s najvećim brojem rečenica (*Is6* i *Is11*) ujedno su proizvela i najveći broj rečenica zabilježen u pojedinim vrstama: *Is6* je, kao i *Is1*, uporabio 12 jednostavnih proširenih rečenica, a *Is11* čak 13 višestrukosloženih rečenica. *Is13* i *Is16* (osmogodišnjaci) proizveli su po 21 složenu rečenicu, što čini 84% njihove ukupne proizvodnje rečenica (oboje je ispitanika ukupno izreklo po 25 rečenica).

Jednostavne rečenice

Is1 (desetogodišnjak) jedini je izrekao više jednostavnih rečenica nego složenih (13 prema 12). Medijan ukupnoga zbroja jednostavnih proširenih i neproširenih rečenica je 5, mod je 4, a raspon je 0-13, što govori da između djece slične dobi postoje velike pojedinačne razlike u stvaranju jednostavnih rečenica.

Neproširene rečenice. Raspon neproširenih rečenica je 0-3. Trinaestero ispitanika nije uporabilo nijednu neproširenu rečenicu, četvero ispitanika po jednu neproširenu rečenicu, dvoje po dvije neproširene rečenice, a samo je jedan ispitanik uporabio tri neproširene rečenice. Mod i medijan te podvrste jednostavnih rečenica jesu 0. Može se zaključiti kako učenici mlađe školske dobi rabe mali broj jednostavnih neproširenih rečenica tijekom pripovijedanja.

Proširene rečenice. Kako je raspon proširenih rečenica 0-12, može se uočiti kako postoje djeca mlađe školske dobi koja nisu izrekla nijednu jednostavnu proširenu rečenicu. Dvoje je takve djece zastupljeno u ovom istraživanju. Vrijednosti moda proširenih rečenica su 4 i 7 te se pojavljuju po pet puta, a medijan je 4,5.

Složene rečenice

Sva ispitana djeca rabe barem neke složene rečenice. Njih čak 19 izreklo je deset ili više složenih rečenica. Samo se *Is1* poslužio manjim brojem složenih rečenica nego jednostavnih. Mod je složenih rečenica 17, a medijan 16,5. Raspon je 8-21 i značajno se razlikuje od raspona jednostavnih rečenica.

Nezavisnosložene rečenice. Mod nezavisnosloženih rečenica ima čak četiri vrijednosti: 3, 5, 8 i 10. Medijan je 6,5, a raspon 2-10. Jedan je ispitanik izrekao dvije nezavisnosložene rečenice (*Is5*), dok su tri ispitanika uporabila čak po deset takvih rečenica.

Zavisnosložene rečenice. Petero ispitanika nije u pripovijedanju imalo nijednu zavisnosloženu rečenicu. *Is16* izrekao je osam takvih rečenica, stoga je raspon zavisnosloženih rečenica 0-8. Četrnaestero ispitanika izreklo je zavisnosložene rečenice u rasponu 0-2. Medijan je 2, a mod ima vrijednosti 0 i 2 te se svaka vrijednost pojavljuje po pet puta.

Višestrukosložene rečenice. Jedan ispitanik nije izrekao nijednu višestrukosloženu rečenicu, a jedan je uporabio njih čak 13, stoga je raspon višestrukosloženih rečenica 0-13 i on je veći nego kod zavisnosloženih rečenica. Medijan je 8, a mod ima vrijednosti: 7, 9 i 10.

Neoglagoljene rečenice

Čak 19 od 20 ispitanika nije izreklo nijednu neoglagoljenu rečenicu, no ipak zabilježen je manji broj neoglagoljenih rečenica u složenim rečenicama (vidi primjer 19. na str. 30.). Mod i medijan neoglagoljenih rečenica jesu 0, a raspon je 0-1. Taj podatak govori kako učenici mlađe školske dobi uglavnom ne upotrebljavaju neoglagoljene rečenice.

Usporedba rezultata osmogodišnjaka i desetogodišnjaka

Daljnijim se istraživanjem željelo utvrditi postoje li razlike u zastupljenosti pojedinih vrsta rečenica između dviju dobnih skupina (osmogodišnjaka i desetogodišnjaka), a pretpostavka je da je kod desetogodišnjaka veća zastupljenost zavisnosloženih i višestrukosloženih rečenica nego kod osmogodišnjaka.

Tablica 7. sadrži podatke o brojnosti pojedine vrste rečenica po dobnim skupinama, a grafikon 1. prikazuje udio pojedinih vrsta rečenica prema dobnim skupinama.

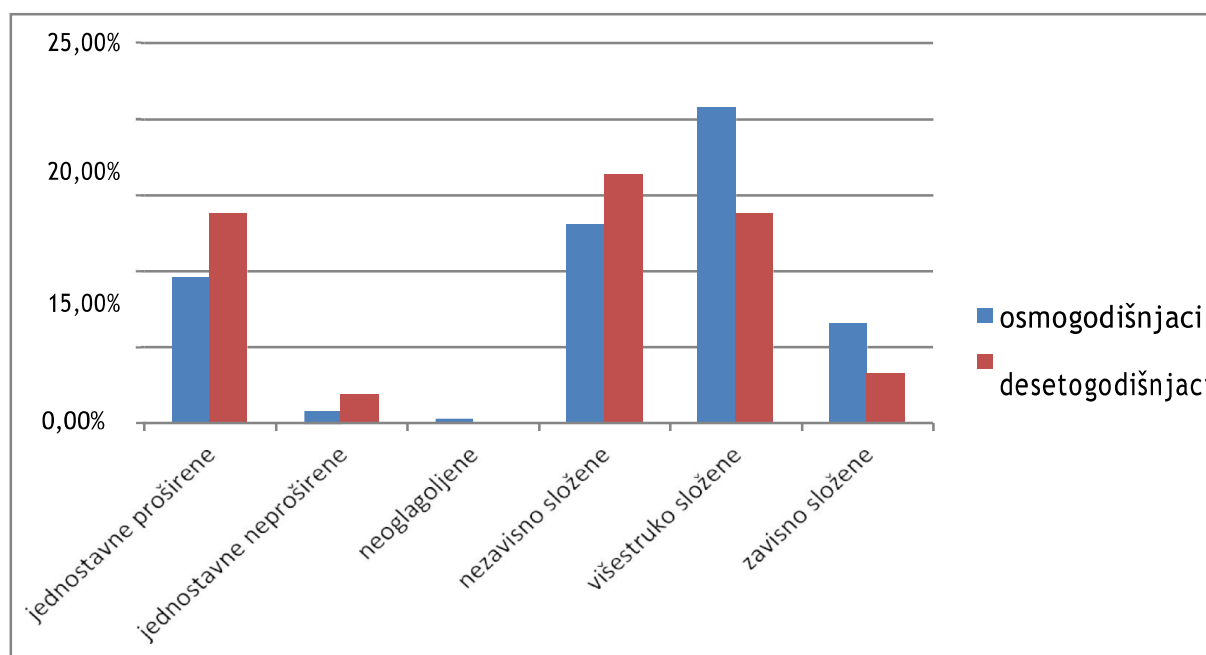

Tablica 7. Broj pojedinih vrsta rečenica prema dobnim skupinama

	JNR	JPR	JNR i JPR	NR	NSR	ZSR	VSR	USR	Broj rečenica
osmogodišnjaci	3	41	44	1	56	28	89	173	218
desetogodišnjaci	8	59	67	0	70	14	59	143	210

*JNR = jednostavna neproširena rečenica, JPR = jednostavna proširena rečenica, NR = neoglagoljena rečenica, NSR = nezavisnosložena rečenica, ZSR = zavisnosložena rečenica, VSR = višestrukosložena rečenica, USR = ukupan broj složenih rečenica

U obje dobne skupine upotrijebljen je podjednak broj rečenica (218 i 210). Pomalo iznenađuje podatak da su osmogodišnjaci upotrijebili manje jednostavnih rečenica nego desetogodišnjaci, i to za trećinu manje. U obje dobne skupine mnogo su zastupljenije jednostavne proširene u odnosu na neproširene rečenice. Osmogodišnjaci su upotrijebili ukupno više složenih rečenica (173 prema 143).

Grafikon 1. Zastupljenost pojedinih vrsta rečenica u ukupnoj proizvodnji prema dobnim skupinama

Ranije je spomenuto kako djeca mlađe školske dobi rabe više višestrukosloženih rečenica nego djeca predškolske dobi, a to je bilo i očekivano jer sintaktičkim razvojem djeca postupno rabe složenija rečenična ustrojstva. Prema tome očekivalo se i da će desetogodišnjaci u odnosu na osmogodišnjake upotrijebiti više takvih rečenica, no rezultati ukupne upotrebe rečenica u ovom istraživanju pokazuju kako su osmogodišnjaci proizveli više višestrukosloženih rečenica nego što su ih proizveli desetogodišnjaci (20,79% prema 13,79%). Višestrukosložene rečenice ujedno su kod osmogodišnjaka bile najzastupljenija podvrsta. Desetogodišnjaci su najčešće rabili nezavisnosložene rečenice, dok je ta zastupljenost kod druge dobne skupine nešto manja. Zavisnosloženih rečenica dvostruko je više u mlađih ispitanika.

ZAKLJUČAK

Pripovijedanje može dati mnogo informacija o dječjem jezičnom razvoju. Stoga cilj je ovoga rada bio ispitati koje vrste rečenica rabe djeca mlađe školske dobi te utvrditi postoje li individualne razlike među djecom, kao i upotrebljavaju li djeca starije dobne skupine složenije rečenične strukture od mlađe dobne skupine. Analizom pripovjednoga korpusa može se utvrditi kako su djeca mlađe školske dobi sposobna kombinirati usvojena jednostavna rečenična ustrojstva u složenija i time je prihvaćena prva pretpostavka da djeca mlađe školske dobi proizvode više složenih nego jednostavnih rečenica. Nadalje, pretpostavljalo se da će djeca mlađe školske dobi upotrebljavati najviše zavisnosloženih rečenica, ali su rezultati pokazali osim što je zavisnosloženih rečenica u ukupnoj jezičnoj proizvodnji manje nego višestrukosloženih, manje ih je i od ukupnoga broja upotrijebljenih nezavisnosloženih rečenica. Analizom vrsta rečenica u dječjem pripovjednom diskursu potvrđeno je da su odnosne rečenice slabo zastupljene u objema dobnim skupinama - čak jedanaestero ispitanika nije upotrijebilo nijednu odnosnu rečenicu. Iz toga proizlazi zaključak kako djeca mlađe školske dobi u svom pripovijedanju još uvijek uglavnom ne proizvode rečenice s umetnutim ustrojstvima te da se sintaktički razvoj nastavlja i u školskom razdoblju. Uspoređujući zastupljenost zavisnosloženih i višestrukosloženih rečenica u obje skupine, uočeno je da su osmogodišnjaci proizveli veći broj zavisnosloženih i višestrukosloženih rečenica nego desetogodišnjaci. Takvi rezultati ne govore nužno o nenapredovanju djece u sintaktičkom razvoju. Razlog može biti i u nedovoljnoj osjetljivosti ispitivanih jezičnih varijabli u kraćem vremenskom razdoblju, stoga je u budućim istraživanjima potrebno uključiti veći broj ispitanika te veći broj pripovjednih uzoraka.

LITERATURA

- Arapović, D., Grobler, M., Jakubin, M. (2010). Narativni diskurs predškolske djece s posebnim jezičnim teškoćama, *Logopedija* 2/1, 1. - 6.
- Arapović, D., Kuvač, J. (2003). Sintaksa u djece s posebnim jezičnim teškoćama i djece uredna jezično-govorna razvoja, *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*, 9. - 15.
- Balijsa, M., Hržica, G., Kuvač Kraljević, J. (2012). Odnosne rečenice bez pomaka i traga: proizvodnja odnosnih rečenica kod djece s posebnim jezičnim teškoćama, *Suvremena lingvistika* 74, 139. - 154.
- Crystal, D. (1996). *Rediscover grammar*, Essex, England: Longman.
- Ham, S. (2002). *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Hržica, G., Lice, K. (2013). Morfološke pogreške u uzorcima govornog jezika djece urednog jezičnog razvoja i djece s posebnim jezičnim teškoćama, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49/ 1, 65. - 77.
- Hržica, G., Ordulj, A. (2013). Dvočlane glagolske konstrukcije u usvajanju hrvatskoga jezika, *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/2, 433. - 456.
- Kuvač, J. (2004.) *Jezik i spoznaja u ranom dječjem pripovijedanju*. Zagreb (magistarski rad)
- Kuvač, J., Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjega jezika*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Kuvač Kraljević, J., Kologranić Belić, L., M. (2015). Rani jezični razvoj. U: Jelena Kuvač Kraljević (ur.) *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, 25.-33.
- Kuvač Kraljević, J., Olujić, M. (2015). Kasni jezični razvoj. U: Jelena Kuvač Kraljević (ur.) *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, 35.-50.

- Labov, W. (1984). Preobražavanje doživljaja u sintaksu pripovijednoga teksta, *Revija*, 2, Osijek, 46. - 78. Prijevod: Labov, W. 1972. The Transformation of Experience in Narrative Syntax. U: *Language in The Inner City: Studies in the Black English Vernacular*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 354. - 396.
- Labov, W., Waletzky, J. (1967). Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. U: J. Helm, *Essays on the Verbal and Visual Arts*, Seattle: University of Washington Press, 12. - 44.
- Mayer, M. (1969). *Frog, where are you?* New York: Dial Books for Young Readers
- Nippold, M. A. (2007). *Later language development: School age children, adolescents and young adults*, Austin, TX: ProEd.
- Nippold, M. A., Hesketh, L. J., Duthie, J. K., Mansfield, T. C. (2005). Conversational versus expository discourse: a study of syntactic development in children, adolescents, and adults, *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 48, 1048–1064.
- Radić Tatar, I. (2013). Ovladanost vrstama rečenica na kraju predškolske dobi. *Lahor* 16, 165. - 188.
- Silić, J., Pranjković, I. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika — za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Stančić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
- Težak, S., Babić, S. (2009). *Gramatika hrvatskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Tomasello, M. (2000). First step toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*, 11 (1–2), 61. – 82.
- Tomasello, M. (2006). Construction Grammar For Kids. *Constructions. Special Vol.1 – Construction all over: case studies and theoretical implications*, SVI-11
- Trtanj, I. (2015). *Jezično označavanje likova u dječjem pripovjednom diskursu*. Osijek (disertacija)
- Trtanj, I., Kuvač Kraljević, J. (2017). Jezična i govorna obilježja dječjega pripovjednog diskursa: analiza na mikrostrukturnoj razini. *Govor* 34/1, 53-69
- Trtanj, I. (2018). Bio jednom jedan dječak koji je...: diskursno-pragmatička funkcija odnosnih rečenica u dječjem pripovijedanju. U: Smajić, Dubravka, Krumes, Irena, Mance, Nina (ur.) *U jezik uronjeni: Zbornik posvećen Ireni Vodopiji*. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, 303-314

Types of Sentences in Spoken Language Samples of Younger School-age Children

Abstract: Although the development of syntax is at its peak between ages three and five, it continues to develop during school-age, however, much slower. The aim of this paper is to find out the main types of sentences acquired by younger school-age children, more precisely in grades 2 and 4 as, according to the curriculum, sentence types are not taught at this stage yet. Furthermore, the aim is to establish possible individual differences between children, as well as to find out whether older children's use of sentence structures is more complex than that of younger children. Beside that the paper emphasises the use of relative clauses since the use of sentences with embedded structures is the greatest achievement of linguistic development which is intensively acquired not until school age (Balija, Hržica, Kuvač Kraljević, 2012.).

The research included 20 younger school-age children – eight-year-olds and ten-year-olds. Their acquisition of sentence types was tested by means of the picture book 'Frog, where are you?' (Mayer 1969).

The results show that younger school-age children make different sentence structures. They make more complex sentences, and among complex sentences multiple complex ones are predominantly used. As for compound clauses, children use linking and contrast, as well as asyndetic coordination. Among simple sentences, extended clauses are mostly used. There is also a small number of non-extended clauses and only one clause without a verb.

Keywords: syntax, syntactic development, sentence types, spoken language

Satzarten in einer Stichprobe der gesprochenen Sprache bei Kindern im jüngeren Schulalter

Zusammenfassung: Obwohl die Syntax sich am intensivsten zwischen dem dritten und dem fünften Lebensjahr entwickelt, setzt sich die Entwicklung der Syntax auch im Schulalter fort, jedoch viel langsamer. Der vorliegende Beitrag hat zum Ziel festzustellen, welche Hauptsatzarten Kinder in der 2. und 4. Klasse der Primarschule erworben haben, wenn das Curriculum das Erlernen der Satzarten noch nicht vorsieht. Der Beitrag hat weiterhin zum Ziel herauszufinden, ob zwischen den Kindern individuelle Unterschiede bestehen, sowie ob ältere Kinder komplexere Satzstrukturen gebrauchen als jüngere Kinder. Der Fokus des Beitrags ist außerdem auf der Verwendung der Relativsätze, denn der Gebrauch von Sätzen mit eingebetteten Strukturen stellt die größte Leistung der sprachlichen Entwicklung dar, und deren intensiver Erwerb erfolgt erst im Schulalter (Baliija, Hržica, Kuvač Kraljević, 2012.).

An der Untersuchung nahmen 20 Kinder jüngeren Schulalters teil – Acht- und Zehnjährige. Ihre Beherrschung von Satzarten wurde mittels des Bilderbuchs 'Frog, where are you?' (Mayer 1969) ermittelt.

Die Ergebnisse haben gezeigt, dass Kinder jüngeren Schulalters unterschiedliche Satzstrukturen bilden. Sie bilden mehr komplexe als einfache Sätze, wobei mehrfach zusammengesetzte Sätze am häufigsten vorkommen. Es wurden auch koordinative Verbindungen festgestellt, d.h. kopulative und adversative Satzverbindungen, sowie der Gebrauch asyndetischer Konstruktionen. Unter den einfachen Sätzen sind erweiterte Sätze am meisten vertreten. Es gibt auch eine kleine Anzahl nicht erweiterter Sätze und nur einen verblosen Satz.

Schlüsselwörter: Syntax, syntaktische Entwicklung, Satzarten, gesprochene Sprache